

Ks. Wojciech Osiał*

Łowicz

WYCHOWANIE DO WSPÓLNOTY PARAFIALNEJ JAKO ZADANIE SZKOLNEJ LEKCJI RELIGII

Wychowanie do wspólnoty Kościoła parafialnego wydaje się dzisiaj jedną z najbardziej naglących potrzeb katechizacji i duszpasterstwa. Przyglądając się życiu religijnemu dzieci, młodzieży i dorosłych, łatwo można zauważyć niski poziom ich uczestnictwa w praktykach religijnych i w życiu parafii. Ponadto wśród tych, którzy nawet uczestniczą w życiu religijnym parafii, brakuje często oznak prawdziwego i głębokiego życia wspólnotowego. Kościół stanowi wspólnotę ludzi wierzących, niemniej jednak świadomość tej prawdy i życie według jej wymagań pozostawia dzisiaj wiele do życzenia.

Jednym z głównych obszarów poszukiwania sposobów zapobiegania i zaradzania tej trudnej sytuacji jest nauczanie religii w szkole. Może ono dać w tym zakresie duże wsparcie i pomoc, a jego oddziaływanie nie powinno być w żaden sposób pominięte czy pomniejszone. Jan Paweł II we Włocławku w 1991 roku mówił o powrocie religii do szkoły jako o „łasce, która jest dana i równocześnie zadana”¹.

* **Wojciech Osiał**, ks. dr katechetyki (Papieski Uniwersytet Salezjański w Rzymie), wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Łowiczu, rzeczoznawca do spraw oceny programów nauczania religii Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, konsultant ds. katechezy w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Skierniewicach, referent ds. katechezy w Kurii Diecezjalnej w Łowiczu.

¹ Zob. Jan Paweł II, *Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów*, Włocławek 6 VI 1991, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia i homilie*, Kraków 2006, s. 683.

Słowa te zyskują szczególne znaczenie również w kontekście wychowania do wspólnoty parafialnej. Niniejsza refleksja jest więc próbą ukazania owocnego wykorzystania tej łaski dla budowania i przeżywania wspólnoty w parafii.

Należy już wstępnie zauważyć, że wychowywanie do wspólnoty parafialnej dotyka niejako samej natury szkolnej lekcji religii. Lekcja religii w szkole musi być zawsze rozważana w ścisłym związku z działaniami katechetycznymi w parafii. Polskie dyrektorium katechetyczne podkreśla, że lekcja religii i katecheza w parafii muszą się wzajemnie uzupełniać². Mówiąc obrazowo lekcja religii i katecheza w parafii tworzą dwa płuça organizmu katechizacji w Kościele, które są niezbędne do wychowania w wierze³. Zadanie wychowania do wspólnoty na lekcji religii w szkole nakłada więc konieczność odniesienia się do parafii. Należy zatem szukać takich sposobów katechizacji, które będą potrafiły połączyć i skorelować środowisko szkoły i parafii.

Podjęty temat katechetycznego wychowania do wspólnoty zostanie omówiony w trzech punktach. Na początku będzie ukazane wychowanie do wspólnoty na katechezie w dokumentach katechetycznych Kościoła. Wydaje się to konieczne, gdyż katechetyczne szukanie sposobów budowania wspólnoty musi być oparte na fundamencie nauczania Kościoła. W punkcie drugim zostaną przedstawione konkretne propozycje działań katechetycznych w szkole, dzięki którym młodzi ludzie będą czuli się zachęceni i zaproszeni do udziału w życiu religijnym wspólnoty parafii. Wreszcie punkt trzeci i ostatni będzie zapytaniem o rolę postawy katechety w motywacji młodych ludzi do uczestnictwa w proponowanych formach wspólnotowego życia parafii.

KATECHEZA A WYCHOWANIE DO WSPÓLNOTY W DOKUMENTACH KOŚCIOŁA

Dokumenty katechetyczne Kościoła nie podejmują tematu wychowania do wspólnoty w bezpośrednim odniesieniu do szkolnej lekcji religii. Wydaje się to zrozumiałe, gdyż są one poświęcone całości katechezy Kościoła, natomiast lekcja religii jest tylko jej częścią. Punkty poświęcone szkolnemu nauczaniu religii mają charakter ogólny i dotyczą zasadniczo natury tego nauczania oraz wybranych

² Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (PDK), Kraków 2001, nr 82.

³ Prawda ta zakłada rozróżnienie pomiędzy nauczaniem religii w szkole a katechezą Kościoła. Wspomniane dyrektorium katechetyczne poucza, że nauczanie religii należy traktować tylko „jako część katechezy, tj. jako specyficzną formę katechezy”. Owa specyficzność wynika z faktu, że w szkole nie jest możliwe pełne zrealizowanie wszystkich funkcji katechezy, a szczególnie jej funkcji inicjacyjnej. Dlatego też stwierdza się, że nauczanie religii „powinno mieć powiązanie ze wszystkimi działaniami Kościoła i na miarę swych możliwości wypełniać wszystkie funkcje katechezy, zwłaszcza w zakresie nauczania i wychowania, oraz być pogłębieniem intelektualnym i przygotowaniem dla katechezy inicjacyjnej” (PDK 83).

kwestii organizacyjnych⁴. Zagadnienie wychowania do wspólnoty jest natomiast obecne w refleksji dotyczącej katechezy. Przywołując założenie, że lekcja religii jest częścią katechezy, można uznać, że treści dotyczące wychowania wspólnotowego odnoszą się również do lekcji religii. Dokumenty Kościoła nie mówią też wprost o budowaniu wspólnoty parafialnej, ale analizując treści dotyczące tego tematu, łatwo można zauważyć, że zadanie wychowania do wspólnoty dotyczy przede wszystkim tego środowiska. Krótko przywołajmy zagadnienia najbardziej istotne.

Mówiąc o wychowaniu do wspólnoty, należy przede wszystkim podkreślić jedno ważne założenie, że wspólnota chrześcijańska jest warunkiem, miejscem i podmiotem katechezy (zob. CT 24; DOK 158, 254; PDK 119–122). Nie ma skutecznej katechezy bez wspólnoty. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* stwierdza, że

pedagogia katechetyczna jest skuteczna w takiej mierze, w jakiej wspólnota chrześcijańska staje się konkretnym i wzorczym punktem odniesienia dla drogi wiary pojedynczych osób. Ma to miejsce wtedy, gdy wspólnota staje się źródłem, miejscem i celem katechezy (nr 158).

Na czym polega ten konkretny i wzorczy charakter wspólnoty dla formacji wiary człowieka? Jedną z jego głównych cech jest świadectwo wiary wspólnoty. Katechizowany powinien widzieć u innych wzór wiary i przykład życia we wspólnocie. Przypomina nam o tym Jan Paweł II w adhortacji *Catechesi tradendae*, kiedy mówi, że katecheza nie wsparta serdecznością i świadectwem wspólnoty staje przed ryzykiem nieskuteczności (zob. nr 24). Wspólnota jest jednocześnie miejscem formacji i wzrostu wiary oraz okazją doświadczania tego, co oznacza bycie we wspólnocie. Cytowana już adhortacja poucza:

Kto przez wiarę złączył się z Jezusem Chrystusem i stara się umocnić tę wiarę przez katechezę, ten powinien żyć we wspólnocie z tymi, którzy idą tą samą drogą. [...] Wspólnota więc kościelna, jakiegokolwiek stopnia, ma podwójne zadanie do spełnienia w dziedzinie katechezy: zadbać o nauczanie swych członków i przyjąć ich, zapewniając im takie warunki, by mogli żyć jak najpełniej tym, czego się nauczyli (nr 24; zob. też DOK 158).

Również *Dyrektorium ogólne o katechizacji* poucza, że wspólnota jest podstawowym miejscem katechezy. Czytamy tutaj, że „przez to, czym ona jest, co głosi, co celebryje i co czyni, pozostaje ona zawsze żywym, nieodzownym i pierwszorzędnym miejscem katechezy” (nr 141). Niewątpliwie odnajdujemy tutaj silne argumenty za tym, aby wychowania do wspólnoty nie ograniczać tylko do lekcji religii w szkole, ale łączyć je zwłaszcza ze środowiskiem parafii. To przede wszystkim

⁴ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* (CT), 16 X 1979, nr 69; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (DOK), Poznań 1998, nr 73–76; PDK nr 82–96.

w parafii można doświadczyć wspólnoty. Tak więc w wychowaniu do wspólnoty szkoła i parafia powinny wzajemnie się uzupełniać i wspierać.

Przyjmując prawdę, że wspólnota jest źródłem, miejscem i celem katechezy, dokumenty katechetyczne Kościoła wymieniają zadanie wychowania do wspólnoty jako jedno z sześciu podstawowych zadań katechezy. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* stwierdza, że „życia chrześcijańskiego we wspólnocie nie można improwizować, ale trzeba starannie do niego wychowywać” (nr 86). To wychowanie powinno obejmować formację odpowiednich postaw życia wspólnotowego. Dokument wymienia tutaj postawy wskazane przez Chrystusa w 18. rozdziale Ewangelii św. Mateusza. Wśród nich zostają przywołane następujące: duch prostoty i pokory (zob. Mt 18,3), troska o najmniejszych (zob. Mt 18,3), zwracanie uwagi na tych, którzy się oddalili (zob. Mt 18,12), upominanie braterskie (zob. Mt 18,15), wspólna modlitwa (zob. Mt 18,19) i wzajemne przebaczenie (zob. Mt 18,22). Ogniwem łączącym wszystkie te postawy musi być miłość braterska według przykazania Chrystusa *miłujcie się wzajemnie, jak Ja was umiłowałem* (J 13,34; zob. DOK 86).

Polskie dyrektorium katechetyczne zauważa natomiast, że u podstaw wychowania do wspólnoty musi być przekonanie wyrażone w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, że „istnieje pewne podobieństwo między jednością Osób Boskich a braterstwem, jakie ludzie powinni zaprowadzić między sobą, w prawdzie i miłości” (nr 1878; zob. też PDK 28). Polski dokument nie opisuje konkretnych postaw wymaganych do życia we wspólnocie Kościoła, tak jak to czyni *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, ale wskazuje na podstawowe środowiska wychowania do wspólnoty oraz ich katechetyczne zadania. Odnajdujemy tutaj najpierw krótkie stwierdzenie, że wprowadzenie do wspólnoty życia w Kościele dokonuje się na pierwszym miejscu w rodzinie, która jest nie tylko Kościołem domowym, ale również drogą Kościoła (zob. PDK 28). Następnie zostaje przywołana lekcja religii w szkole. W sposób ogólny stwierdza się, że ma ona ważne zadanie, w którym „obok przekazu prawd wiary, powinna ukazywać prawdziwy obraz Kościoła oraz pogłębiać poczucie przynależności do wspólnoty kościelnej” (tamże). Wreszcie zostaje przywołane duszpasterstwo katechetyczne w parafii, któremu poświęca się więcej uwagi. Pozwala ono na przeżycie prawdziwej wspólnoty wiary. Podkreśla się rolę grup i stowarzyszeń religijnych oraz proces socjalizacji kościelnej przez katechezę dorosłych. Dodaje się, że w obliczu dystansowania się wielu wiernych od Kościoła duszpasterstwo katechetyczne dorosłych jest dziś szczególnie nagłą potrzebą (por. tamże).

FORMY I TREŚCI WYCHOWANIA DO WSPÓLNOTY PARAFIALNEJ NA LEKCJI RELIGII W SZKOLE

Trudności związane z katechizacją w szkole nie mogą przesłonić prawdy, że szkolne nauczanie religii stwarza duże możliwości w wychowywaniu do życia

parafialnego. Wynikają one z faktu, że w szkole mamy największy dostęp do dzieci i młodzieży i tej okazji nie wolno zmarnować. Trzeba więc dołożyć wszelkich starań, aby tę szansę wykorzystać. Zapewne wielu katechetów podejmuje szereg inicjatyw mających na celu włączenie uczniów w życie parafii. Mimo dużego zaangażowania z ich strony podejmowane wysiłki nie zawsze przynoszą oczekiwane rezultaty. Powrót do tych zagadnień wydaje się więc wciąż konieczny i wzywa nieustannie do nowych przemyśleń i poszukiwań.

Przystępując do omówienia konkretnych sposobów budowania wspólnoty parafii, chcemy jasno podkreślić, że całość wysiłków i starań musi opierać się na budowaniu wspólnoty wokół Eucharystii. Człowiek może najlepiej doświadczać wspólnoty, i tym samym parafii, tylko we wspólnocie eucharystycznej⁵. Jan Paweł II w liście apostolskim *Dies Domini* (DD; 31 V 1998) poucza, że pośród różnych form życia parafii „żadna nie ma tak żywotnego znaczenia i tak silnego wpływu na wspólnotę, jak niedzielna celebrowanie dnia Pańskiego połączona z Eucharystią” (nr 35). Dlatego też budowanie wspólnoty „umacnia się i wyraża w szczególności sposób przez wspólnotowe świętowanie niedzieli, zarówno w obecności biskupa, zwłaszcza w katedrze, jak i w zgromadzeniu parafialnym, którego pasterz zastępuje biskupa” (tamże). Pierwszym zadaniem jest więc szukanie sposobów prowadzenia uczniów do udziału we Mszy św. Chociaż temu zadaniu katechizacja nieustannie poświęca dużo siły i czasu, to statystyki *dominicales* i *communicantes* ukazują niepokojące wyniki. Jakich szukać więc sposobów zapraszania młodych ludzi na Eucharystię i do bycia w parafii? Wydaje się, że obok ciągłego przypominania i zachęcania do udziału we Mszy św. należy szukać takich metod, dzięki którym młody człowiek będzie miał okazję doświadczenia przede wszystkim wspólnoty. Mając doświadczenie wspólnoty, łatwiej mu będzie kierować się ku Eucharystii, która stanowi źródło życia wspólnoty Kościoła i parafii.

Budowanie więzów uczniów z parafią może dokonywać się zasadniczo na dwóch obszarach zaangażowania. Pierwszy z nich odnosi się do różnego rodzaju działań i akcji, które nie mają jakiegoś długodystansowego programu formacji religijnej, ale polegają przede wszystkim na zaangażowaniu uczniów w różne pojedyncze formy życia religijnego czy inicjatywy wychowawcze. Drugi obszar dotyczy działań objętych długofalowym programem formacyjnym, którego realizacja dokonuje się przez włączenie ucznia do konkretnej wspólnoty religijnej działającej w parafii. Co może zrobić katecheta w tych dwóch obszarach poszukiwań? Przedstawimy poniżej kilka propozycji.

⁵ Zob. H. Iwaniuk, *Eucharystia źródłem katechezy o Kościele jako komunii*, w: *Katecheza w Kościele i dla Kościoła*, red. R. Czekalski, Płock 2006, s. 156.

Przykłady pojedynczych działań wychowania do wspólnoty

Pierwszym i niezwykle ważnym zadaniem jest włączanie uczniów w liturgię niedzielnej Mszy św. Chociaż liturgia nie wyczerpuje pełnego działania kościelnego, to jest przecież, jak naucza Sobór Watykański II, szczytem, do którego winna zmierzać cała działalność Kościoła, i zarazem jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc (*culmen et fons* – KL 10). Katecheza jako działanie Kościoła musi więc prowadzić do liturgii, której centrum jest Eucharystia⁶. Prowadzenie do liturgii „jest celem katechezy, jej naturalnym wydźwiękiem i ukoronowaniem”⁷. Liturgia stanowi samo serce katechezy⁸. Prowadzenie uczniów ku liturgii może dokonywać się różnymi sposobami (np. przygotowywanie z uczniami Liturgii Słowa, pisanie komentarzy, organizowanie procesji z darami, troska o śpiew, itp.). Takie przygotowania mogą być dokonywane na przykład przez poszczególne klasy. Obok Mszy św. podobne zaangażowanie może dotyczyć wszelkiego rodzaju nabożeństw (np. nabożeństwo październikowe, Droga Krzyżowa, itd). Ważną rzeczą jest również właściwe wyjaśnianie samych obrzędów liturgii.

Drugą możliwość budowania wspólnoty stwarzają rekolekcje wielkopostne w szkole. Jest to duża szansa wychowawcza, która niestety bardzo często z różnych przyczyn posiada zarówno wiele blasków, jak i cieni⁹. Rekolekcje nie powinny być oderwane od parafii. Najlepszym rozwiązaniem jest dwuczęściowa forma ich prowadzenia, obejmująca inicjatywy religijne w szkole i uczestnictwo w liturgii w parafii¹⁰. Zaplanowane działania w szkole mogą być cennym doświadczeniem wspólnoty (konferencje, modlitwy, spotkania w grupach, dzielenie się przeżyciami, dyskusje). Następnie przyjscie do parafii daje możliwość pogłębienia i doświadczenia tej wspólnoty w liturgii Kościoła.

Inną formą budowania wspólnoty może być organizowanie różnych wyjazdów z uczniami, podczas których będą oni mogli doświadczyć Boga i bycia razem z innymi. Można tutaj wymienić wyjazdy wakacyjne, w czasie ferii czy też nawet w wybrane weekendy. O ile te pierwsze dwa są często organizowane, to może warto byłoby zachęcać się nawzajem do zaproponowania chętnym uczniom jakiegoś wyjazdu dwudniowego, na przykład w piątkowe popołudnie i sobotni dzień. Pewnie spotkamy trudności finansowe i czasowe ze strony uczniów, ale być może przy wspólnym staraniach udałoby się czegoś i tutaj dokonać. Z pewnością byłaby to doskonała okazja nie tylko do pogłębionej refleksji nad własną wiarą, ale również

⁶ Zob. J. Colomb, *Al servizio della fede. Manuale di catechetica*, t. 1, Leumann (Torino) 1969, s. 120.

⁷ F. Blachnicki, *Kerymatyczna odnowa katechezy. Pisma katechetyczne*, t. 1, Warszawa 2005, s. 139.

⁸ Zob. B. Nadolski, *Katecheza a liturgia Mszy Świętej*, „Katecheta” 12 (1968), s. 71–73.

⁹ Zob. W. Przyczyna, *Blaski i cienie rekolekcji szkolnych*, „Katecheta” 9 (2003), s. 55–61.

¹⁰ Zob. J. Skotarczak, *Szkolne rekolekcje wielkopostne*, Poznań 1999, s. 65.

szansa doświadczenia modlitwy, pojednania, wspólnoty, zabawy czy nawet po prostu lepszego poznania się, co z kolei miałyby pewne przełożenie na zainteresowanie się parafią czy radzenie sobie z trudnościami podczas prowadzenia lekcji religii. Można też wskazać na wyjazdy, które są zaplanowane przez różne instytucje, np. wyjazd do Lednicy czy wyjazd na diecezjalne spotkania młodzieży.

Wśród wyżej przywołanych form wyjazdowych warto podkreślić wspólnoto-twórczy charakter pielgrzymek¹¹. Można tutaj zaproponować uczestnictwo uczniów w sierpniowej pieszej młodzieżowej pielgrzymce na Jasną Górę czy też uczestnictwo w pieszych jednodniowych pielgrzymkach całej szkoły do wybranych sanktuariów bądź innych kościołów. Jak pokazuje praktyka niektórych duszpasterzy, jednodniowe pielgrzymki całych szkół są możliwe do zorganizowania. Ponadto można organizować pielgrzymki autokarowe. Przykłady księży i katechetów to potwierdzają. Niektórzy z nich wyjeżdżają z dziećmi pierwszokomunijnymi i ich rodzicami czy też z młodzieżą gimnazjalną przystępującą do sakramentu bierzmowania.

Wychowywanie do wspólnoty może dokonywać się także na drodze organizowania różnych inicjatyw religijno-wychowawczych w środowisku zarówno szkolnym, jak i pozaszkolnym. Można tutaj wymienić różnego rodzaju międzyszkolne czy międzyparafialne turnieje sportowe, przedstawienia poetyckie i teatralne, akcje charytatywne, itp. Uczniowie uczestniczący w tych formach mają doskonałą okazję być i działać razem, i tym samym doświadczać wspólnoty. Ponadto inicjatywy te są impulsem do nawiązywania kontaktu z ich własnymi parafiami. Uczestnicząc w tych akcjach, mogą usłyszeć od kolegów, że ich rówieśnicy biorą udział w podobnych działaniach w swojej parafii. Będzie to zachęta do spojrzenia z zainteresowaniem na własne parafie.

Wreszcie w wychowaniu do wspólnoty parafialnej nie może zabraknąć lekcji religii poświęconych tematowi parafii i wspólnoty. Takie tematy są obecne w *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* i w programach nauczania¹². Należy jednak dołożyć wszelkich starań, aby lekcje nie były tylko monotonnymi przekazami teorii, ale zawierały ciekawe treści przekazywane w możliwie najbardziej interesujący sposób. W tym celu można poprosić uczniów aktywnie uczestniczących w różnych formach życia parafialnego, aby opowiedzieli

¹¹ Zob. J. Pawlik, *Katechetyczny (wychowawczy) wymiar pieszych pielgrzymek na Jasną Górę*, w: *Katechizować dzisiaj. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2004, s. 499–507; A. Zellma, *Pielgrzymki do sanktuariów jako forma katechezy parafialnej dzieci i młodzieży*, w: *Katecheza w parafii. Poszukiwanie tożsamości*, red. K. Kantowski, Warszawa 2004, s. 150–160.

¹² Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* (PPK), Kraków 2001. W dokumencie tym odnajdujemy treści nauczania dotyczące wspólnoty i parafii na wszystkich poziomach edukacyjnych: przedszkole (s. 17), szkoła podstawowa klasy 1–3 (s. 27), szkoła podstawowa klasy 4–6 (s. 38), gimnazjum (s. 53, 54), szkoła ponadgimnazjalna (s. 74). Ponadto w odniesieniu do każdego poziomu edukacyjnego znajdują się konkretne wskazania dotyczące współpracy lekcji religii ze środowiskiem parafii.

o swoich doświadczeniach, zaprosić przedstawiciela jakiejś grupy modlitewnej czy szczerze porozmawiać o oczekiwaniach uczniów względem parafii. Ciekawe byłoby chociażby pytanie o to, co chcieliby robić w parafii i do jakiej grupy należeć. Być może ich pomysły będą zachętą dla katechety do zrobienia czegoś w tym kierunku.

Przykłady wychowania do wspólnoty w grupach formacyjnych

Pierwszą propozycją wychowania wspólnotowego jest włączanie uczniów w różnego rodzaju grupy religijne i modlitewne działające w parafiach. Ucząc w szkole, katecheci mają szansę dotarcia z zaproszeniem do młodych ludzi. Wśród grup i ruchów religijnych można wskazać na Ruch Światło-Życie, Odnowę w Duchu Świętym, Eucharystyczny Ruch Młodych, itd¹³. Nie można tutaj zapomnieć o grupach ministranckich i lektorskich, bielankach czy na przykład o założeniu koła różańcowego dzieci.

Obok grup działających w parafii katecheci mogą zakładać różne koła religijne na terenie szkoły. Mają oni do tego prawo potwierdzone Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej odnośnie do organizacji lekcji religii w szkole¹⁴. Można tutaj wymienić koła biblijne, misyjne, szkolne koła Caritas itp. Uczestnictwo w tych kołach i grupach może znacząco wpływać na wychowanie do wspólnoty parafialnej, gdyż ich inicjatywy i działania powinny być realizowane w łączności z parafiami. Koła te mogą włączać się w parafii na przykład w przygotowanie liturgii czy prowadzenie różnych akcji okolicznościowych i charytatywnych.

Inną cenną formą wychowywania do wspólnoty jest udział katechetów w przygotowaniach dzieci i młodzieży do sakramentu Eucharystii, bierzmowania i małżeństwa. Polskie dokumenty katechetyczne mówią o konieczności spotkań w parafii¹⁵. Należy zadbać, aby te spotkania nie były tylko powtarzaniem wiedzy z lekcji religii w szkole, ale w klimacie otwartości na dialog stwarzały uczestnikom przede wszystkim

¹³ Zob. P. Skiba, *Katecheza ewangelizacyjna w nowych ruchach i wspólnotach kościelnych. Studium katechetyczne wybranych ruchów i wspólnot kościelnych*, Lublin 2006; R. Kamiński, *Małe grupy religijne a odnowa Kościoła* „Homo Dei” 4 (1995), s. 37–47; H. Wrońska, *Katecheza w stowarzyszeniach, ruchach i grupach*, w: *Miejsca katechezy. Rodzina, parafia, szkoła*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 2005, s. 99–138.

¹⁴ Zob. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych* (Dz. U. z 1992 r. Nr 36, poz. 155). W paragrafie 7.3. stwierdza się: „Nauczyciel religii może prowadzić na terenie szkoły organizacje o charakterze społeczno-religijnym i ekumenicznym na zasadach określonych w art. 56 ustawy o systemie oświaty”.

¹⁵ Katechetyczne przygotowanie do Pierwszej Komunii św., zob. PDK 107; PPK, s. 32, 33; przygotowanie do bierzmowania, zob. PDK 107; PPK, s. 68, 69; przygotowanie do sakramentu małżeństwa, zob. PDK 107; PPK, s. 96, 97; Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski i Rada do Spraw Rodziny, *Program katechezy parafialnej młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*, Kraków 2004, s. 17.

możliwość doświadczenia modlitwy, liturgii i wspólnoty w parafii. Trzeba też dążyć do tego, aby grupy miały również możliwość poznawania parafii, obecnych w niej wspólnot religijnych i działań duszpasterskich. Jest to zadanie o tyle łatwiejsze, gdyż w parafialnym przygotowaniu do sakramentu Eucharystii i bierzmowania mamy uczniów z własnych parafii. Warto w tym przypadku zaangażować do pomocy katechetów i animatorów ruchów religijnych.

Kończąc ten punkt, należy poczynić kilka dodatkowych obserwacji. Wszystkie wymienione propozycje działań katechetycznych opierają się na ważnej prawdzie o roli grupy i małej wspólnoty w życiu człowieka. Właściwie wszystkie z nich w większym lub mniejszym stopniu prowadzą do bycia i działania razem, nawet te, które mają charakter pojedynczych działań. Jest to niezwykle ważne, gdyż obok pedagogicznych wartości grupy (socjalizacja, formowanie osobowości, dialog, współodpowiedzialność) posiada ona duże znaczenie eklezjologiczne i pastoralne. Tertulian poucza: *Ubi tres, Ecclesia est*¹⁶ (Gdzie jest trzech, tam jest Kościół). Oznacza to, że grupa spełnia funkcję pośrednictwa w doświadczaniu Kościoła. Tylko w grupie jest możliwe kształtowanie prawdziwych doświadczeń religijnych i w jej wnętrzu może dokonywać się właściwa socjalizacja religijna oraz interioryzacja i absolutyzacja prawd wiary¹⁷. Dokumenty Kościoła przypominają, że małe wspólnoty są „znakiem żywotności Kościoła”¹⁸.

Warto podkreślić, że formacja uczniów we wspólnotach parafialnych powinna opierać się przede wszystkim na grupach, które posiadają sprawdzone przez praktykę programy formacyjne. Pozwoli to uniknąć sytuacji, kiedy katecheta, mając dobre intencje, tworzy nowe własne grupy religijne, które niestety bardzo często nie wytrzymują próby czasu jeśli chodzi o wymiar formacji. Często zdarza się, że po dość krótkim czasie grupy te przestają istnieć, gdyż prowadzący nie ma dalszych pomysłów odnośnie do treści i form prowadzonej w nich formacji.

Trzeba też mieć świadomość, że prowadzenie uczniów ku parafii jest zawsze zapytaniem o formację katechetyczną dorosłych. Jest przecież rzeczą oczywistą, że przyście dzieci do parafii bardzo mocno uzależnione jest od ich rodziców. To rodzice przyprowadzają dzieci do parafii. Widać to najlepiej w przypadku niedzielnej Mszy św. Dotykamy tutaj ważnego problemu katechizacji dorosłych i jej roli w budowaniu wspólnoty parafialnej. Temat ten wymaga jednak oddzielnej refleksji.

Wreszcie ostatnia uwaga dotyczy faktu, że niektóre z powyżej proponowanych działań mogą rodzić trudności, gdyż w przypadku szkoły gimnazjalnej i ponad-

¹⁶ Tertulian, *De exhortatione castitatis* 7, 3.

¹⁷ Zob. E. Alberich, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003, s. 238–240; R. Murawski, *Rozwój religijny*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. tenże, Warszawa 1989, s. 75–81.

¹⁸ Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, 7 XII 1990, nr 51. Zob. także Paweł VI, Adhortacja apostołska *Evangelii nuntinadi*, 8 XII 1975, nr 58; DOK 263.

gimnazjalnej katecheta bardzo często ma większość uczniów spoza terenu swojej parafii. Jest to prawdą, ale wychowanie do wspólnoty parafialnej należy widzieć znacznie szerzej, to znaczy nie wolno go ograniczać do swojej parafii. Chodzi przede wszystkim o pracę mającą na celu pobudzenie świadomości potrzeby wspólnoty parafii w życiu młodego człowieka. Z pewnością katecheta napotka z tego powodu wiele praktycznych trudności, ważne jest jednak, aby stosownie do jego sytuacji poświęcił tym propozycjom jak największą uwagę i, na ile jest to możliwe, z pełnym zaangażowaniem podjął próbę ich realizacji.

POSTAWA KATECHETY A UCZESTNICTWO UCZNIÓW W ŻYCIU PARAFII

Różnorodne formy i pomysły katechetyczne mające na celu włączenie uczniów w życie parafii spotykają się często ze słabym zainteresowaniem ze strony samych uczniów. Z pewnością wiele jest przyczyn i czynników wpływających na taką sytuację. Wydaje się jednak, że dużą rolę odgrywa tutaj sama postawa katechety i duszpasterza. Jest przecież prawdą, że zaangażowany i oddany swej misji katecheta ma dużo większe szanse na uzyskanie dobrych rezultatów niż ci, którzy już w punkcie wyjścia pozostają obojętni i zniechęceni wobec podejmowania jakichkolwiek działań na tym polu. Oczywiście postawa katechety nie jest tutaj jedyną przyczyną braku obecności uczniów w parafii, gdyż istnieją sytuacje, w których dobry katecheta mimo najszczerzych chęci i ciekawych inicjatyw doświadcza często obojętności ze strony uczniów. Niemniej jednak życie pokazuje, że obecność młodych ludzi w parafii w znacznej mierze zależy od postawy i pracy katechetów i duszpasterzy. Należy dodać, że nie chodzi tutaj o wielkie inicjatywy i działania, bo te najczęściej kończą się równie wielkimi porażkami. Dużo bardziej jednak trzeba zaczynać od tego, co realne i możliwe, i co najczęściej buduje się z małą grupą uczniów i małymi krokami. Ważnymi cechami są tutaj chęć do działania i wytrwałość pomimo przeciwności.

Jaka powinna więc być postawa katechety i duszpasterza? Wymieńmy kilka cech, które wydają się konieczne. Pierwszą i chyba najważniejszą sprawą jest świadectwo wiary i przykład własnego życia. Pozostają wciąż aktualne słowa Pawła VI z adhortacji *Ewangelii nuntiandi*: „Człowiek naszych czasów chętniej słucha świadków aniżeli nauczycieli; a jeśli słucha nauczycieli, to dlatego, że są świadkami” (nr 41). To świadectwo życia i wiary powinno stanowić fundament wszystkich poczynań i zachęt katechety¹⁹. Ze świadectwem wiążą się bezpośrednio lub pośrednio wszystkie inne cechy osobowości i postawy katechety wpływające na prowadzenie uczniów ku wspólnocie parafialnej.

Świadectwo i głębokie życie wiarą pomagają w znalezieniu chęci i siły do działania na rzecz innych. Ważne jest, aby chcieć coś robić. Gdy brakuje chęci

¹⁹ Zob. J. Augustyn, *Sprawdzanie tożsamości*, „Katecheta” 7–8 (2005), s. 117–120.

wszystko zostaje przekreślone w punkcie wyjścia. Jest prawdą, że bardzo często chęci te są osłabione zmęczeniem i brakiem czasu, gdyż zarówno katecheci świeccy, jak i kapłani uczący w szkołach wielokrotnie mają wiele innych spraw i obowiązków. Na ile jest to jednak możliwe, trzeba dokładać wszelkich starań, aby nie zabrakło osobistego zaangażowania się. Uczniowie potrzebują tego, aby poświęcić im czas. Trudno jest zapraszać w sytuacji, kiedy katecheta sam nie ma czasu dla proponowanych form kontaktu z parafią. Kiedy zaprasza młodzież na Mszę św., nabożeństwa czy do udziału w grupach modlitewnych, ważne jest, aby on sam w nich uczestniczył i jako pierwszy dał wzór modlitwy. Młodzi ludzie oczekują otwartości na ich problemy i zainteresowania. Nie chcą być krytykowani, ale przede wszystkim chcą być wysłuchani. Konieczna jest postawa dialogu i zrozumienia²⁰. Godna naśladowania jest chociażby postawa katechety, który poświęca trochę czasu w czasie lekcji na odpowiadanie na pytania uczniów zgłaszane przez nich anonimowo na kartkach. Widząc taką postawę katechety, łatwiej jest uczniom wsłuchiwać się w jego słowa. Nie jest łatwo natomiast przyjść do parafii, kiedy na lekcji religii słyszy się tylko upominanie i krytykę.

Zapraszanie do parafii winno mieć także atrakcyjną formę. Nie może zabraknąć kreatywności i pomysłowości katechety²¹. Mówiąc o jakiejś wspólnotcie działającej w parafii, warto zaprosić chociażby jej przedstawiciela, aby podzielił się własnym doświadczeniem. Trzeba szukać też indywidualnego podejścia i zapraszania. Praktyka pokazuje, że ogólne zaproszenia w parafii są mało skuteczne. Być może warto dostrzec szczególnie tych, którzy okazują głębszą religijność i wiarę. Indywidualne rozmowy i zachęty mają w tym przypadku większe szanse powodzenia. Jest też nadzieja, że ci, których uda się nam przekonać, stopniowo będą oddziaływać na innych.

Wreszcie warto podkreślić jakość prowadzenia lekcji religii w szkole. Młodzi ludzie oczekują tego, aby zajęcia z religii były dobrze przygotowane. Dobrze przygotowany katecheta ma większe szanse, aby być autorytetem i tym samym jego słowa mogą mieć większy posłuch oraz zainteresowanie wśród uczniów.

* * *

Podsumowując dokonaną refleksję, należy jeszcze raz przypomnieć, że szkolna lekcja religii stwarza duże możliwości i szanse w zakresie budowania wspólnoty parafialnej. Poprzez bezpośredni kontakt z dziećmi i młodzieżą katecheta ma szerokie pole do podejmowania różnych działań i inicjatyw w tym zakresie. Świadczą

²⁰ Zob. S. Kulpaczyński, *Jaki katecheta dla współczesnej młodzieży*, w: *Katecheza młodzieży*, red. tenże, Lublin 2003, s. 103, 104; M. Polak, *Katecheta człowiekiem dialogu*, „Katecheta” 11 (2002), s. 62–64; H. Słotwińska, *Katecheta i katechizowany partnerami dialogu*, w: *Katecheza w Kościele...*, s. 379–394.

²¹ Zob. J. Dajczak, *Katechetyka*, Warszawa 1956, s. 348–351.

o tym przywołane powyżej propozycje tych działań, które niewątpliwie mogą pomóc w budowaniu wspólnoty parafii. Rolą katechetów i duszpasterzy jest, aby okazać im zainteresowanie i podejmować konkretne próby ich realizacji. Przedstawione propozycje nie są też jedynymi pomysłami w tym zakresie. Zapewne postawy szczerzego zaangażowania się zrodzą także inne, równie cenne pomysły.

Wspólnota parafialna stanowi cel i pierwsze miejsce katechizacji Kościoła. Rzeczą niezwykle ważną pozostaje podejmowanie wysiłków integracji działań katechizacji w szkole z duszpasterstwem w parafii. Szkoła potrzebuje parafii, i parafia potrzebuje szkoły. Pozostaje więc apel o wzajemną współpracę oraz pomoc między duszpasterzami i katechetami w integracji działań. Tylko w ten sposób wysiłki katechizacji mogą przynieść oczekiwane owoce.

Wspólnota parafialna daje okazję do przeżyć i doświadczeń religijnych. Polskie dyrektorium katechetyczne zauważa, że „skuteczność jakiegokolwiek wychowania zależy od możliwości przeżycia i doświadczenia wartości” (PDK 37). W środowisku szkoły przeżycie i doświadczenie wartości jest bardzo utrudnione. Dlatego też słusznym kierunkiem działań katechizacji w szkole jest budowanie wspólnoty parafialnej. Wymaga tego dzisiejsza sytuacja religijna, gdyż jak zauważa polskie dyrektorium katechetyczne:

dawne wychowanie zakładało istnienie wspólnoty wiary i dlatego przekaz katechetyczny mógł ograniczać się do podawania samych informacji o wierze. Dzisiaj natomiast nie można zakładać istnienia wspólnoty wiary i dlatego rzeczą istotną dla katechezy jest stworzenie wychowankom również możliwości przeżycia i doświadczenia wartości religijnych we wspólnocie katechetycznej (tamże).

Trzeba powiedzieć, że taką możliwość daje najpełniej tylko wspólnota parafialna. Pozostają wciąż aktualne myśli znanego polskiego katechetyka Mariana Finke, dotyczące potrzeby przeżyć religijnych. Nie mówił wprost o parafii jako miejscu ich doświadczenia, ale nie jest też trudno zauważyć, że parafia w tym względzie jest na pierwszym miejscu. Można więc powiedzieć, że katecheta, który nie prowadzi do wspólnoty parafii

podobny jest [...] do tego botanika, który opisuje rośliny i kwiaty, ale nie prowadzi dzieci ani na łąki, ani do lasów, ani do ogrodu. Jest jak ojciec, który pokazuje dziecku orzechy, ale nie rozłupuje ich i nie daje do skosztowania. Mówi o perle, ale nie stawia jej w takim naświetleniu, że widać, jak ona lśni i jak jest cenna; opowiada o skarbie, ale nie naprowadza nań tak, żeby można na niego się natknąć²².

²² M. Finke, *Pedagogika wiary*, Poznań 1996, s. 83.

FORMATION TOWARDS PARISH COMMUNITY AS THE GOAL OF RELIGIOUS EDUCATION IN SCHOOLS

Summary

The article entitled „Formation Towards Parish Community as the Goal of Religious Education in Schools” is an attempt to describe the role and meaning of religious education in the process of making the parish into a community. The author proves that the religious education in schools can greatly influence to transform the parish into community and the meaning of catechetical instruction cannot be diminished. This analysis is based on the correlation between the catechetical teaching in schools and the pastoral-catechetical activity in the parish. Fr. W. Osial relates first how the catechetical task of formation towards the community is viewed in the documents of the Church. The documents say that this is one of the six fundamental goals of catechesis. The second part of the article is an analysis of the content and forms of education for the community. Numerous and specific examples of the catechetical activity in schools are presented here and are divided into short and long-term (based on the formation in various religious groups) activities. In the last part the author explores the question of the role of the teacher in the process of drawing the pupils into the parish. The teacher’s attitude is one of the most important factors in influencing the participation of young people in the initiatives directed to them. The teacher’s importance as a role model is also stressed, as well as his personal engagement and openness to the problems of youth.

Słowa kluczowe: katecheta, katecheza, lekcja religii, parafia, wspólnota

Keywords: catechesis, catechist, community, parish, religious education in schools